

Голові
разової спеціалізованої вченої ради
ПЗВО «Київський міжнародний
університет», доктору юридичних наук,
професору, завідувачу кафедри публічного
та європейського права Навчального-
наукового інституту міжнародних відносин
та права ПЗВО «Київський міжнародний
університет»

СУББОТУ Анатолію Івановичу

ВІДГУК

кандидата юридичних наук, доцента **Качурінер Вікторії Львівни**
на дисертацію **Цирфи Костянтина Анатолійовича** на тему
«Правові засади формування та функціонування Морської арбітражної
комісії при Торгово-промисловій палаті України», подану на здобуття
освітньо-наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Актуальність теми дисертаційного дослідження Цирфи Костянтина Анатолійовича зумовлена низкою об'єктивних факторів, які впливають на сучасний розвиток торгового мореплавства та процедури застосування альтернативних способів вирішення спорів, що виникають під час реалізації сторонами правовідносин у даній сфері.

По-перше, розвиток правових механізмів альтернативного вирішення спорів, зокрема в сфері торгового мореплавства, є важливою складовою вдосконалення правової системи України та її наближення до європейських і міжнародних стандартів. МАК при ТПП України, як спеціалізований постійно діючий арбітражний орган, виконує критично важливу функцію – забезпечує ефективне, оперативне та кваліфіковане вирішення спорів, які виникають у сфері морського комерційного обігу. Юридична наука, з огляду на це, покликана розробити концептуальні підходи до нормативного забезпечення функціонування таких інституцій.

По-друге, в умовах зростання обсягів міжнародної торгівлі, зокрема морських перевезень, та враховуючи виклики, пов'язані з воєнними діями на території нашої держави, блокуванням морських шляхів і змінами в логістиці,

постає необхідність наукового переосмислення чинної правової моделі функціонування МАК при ТПП України. Зокрема, актуальними є питання правового статусу МАК, її процесуальної автономії, порядку визнання та виконання її рішень у міжнародному правовому просторі. Це відкриває нові вектори для розвитку науки міжнародного приватного права, арбітражного процесу та морського права.

По-третє, наукова розробка правових засад діяльності МАК сприятиме формуванню єдиної доктринальної позиції щодо природи, функцій та меж компетенції цього органу, що є необхідним для усунення існуючих правових колізій і прогалин у національному законодавстві. Крім того, результати дослідження можуть бути використані для модернізації арбітражного регулювання в Україні, зокрема у частині гармонізації положень вітчизняних нормативно-правових актів із нормами міжнародних конвенцій (наприклад, Нью-Йоркської конвенції 1958 року) та рекомендаціями ЮНСІТРАЛ.

Таким чином, обрана тема дослідження має вагоме теоретичне і практичне значення для юридичної науки, оскільки вона не лише розширює знання про інституційні форми вирішення морських спорів, а й закладає основи для подальшого вдосконалення правового регулювання функціонування морського арбітражу в Україні.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Наукову та практичну цінність дисертації засвідчує її виконання в межах наукових тем Навчально-наукового інституту міжнародних відносин та права ПЗВО «Київський міжнародний університет» «Тенденції розвитку сучасної правової науки в умовах інтеграційних процесів: теоретичні та практичні аспекти» (номер державної реєстрації 0120U100413) та «Сучасні виклики міжнародно-правових відносин і роль України у формуванні світового правопорядку» (номер державної реєстрації 0122U000743). Крім того, дисертаційна робота відповідає Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, схваленої Постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року № 12-21.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані у дисертації. Дисертаційне дослідження Цирфи Костянтина Анатолійовича «Правові засади формування та функціонування Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України» характеризується високим рівнем обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій. Це досягається завдяки комплексному підходу до аналізу заявленої проблематики, використанню сучасних методів дослідження та широкого спектру наукових джерел і

практичних матеріалів. Дисертаційне дослідження є кваліфікованою науковою працею, в якій запропоновано нові загальнотеоретичні положення та висновки, розроблено рекомендації щодо забезпечення ефективного правового регулювання формування та функціонування Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України.

У дисертації використано велику кількість наукових джерел, включаючи нормативно-правові акти, наукові праці, монографії, статті, а також матеріали арбітражної практики. Це забезпечує ґрунтовність та глибину дослідження, дозволяє врахувати наукові погляди та підходи до вирішення досліджуваних проблем, виявити прогалини та недоліки чинного законодавства, запропонувати обґрунтовані рекомендації щодо його вдосконалення.

Автор застосовує різноманітні методи дослідження, зокрема системний, формально-юридичний, юридико-догматичний, порівняльно-правовий тощо. Це дозволяє всебічно аналізувати правову природу МАК при ТПП України, визначити сутність її діяльності, правові аспекти та механізми функціонування.

На основі проведеного дослідження автор формулює конкретні рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання функціонування МАК при ТПП України, що мають практичну цінність і можуть бути використані у правозастосовній діяльності. Дисертант активно використовує результати власного аналізу та інтерпретації, що підтверджується глибоким осмисленням матеріалу, аргументованими висновками та пропозиціями. Це свідчить про високий рівень самостійності та наукової зрілості автора.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації пройшли апробацію на наукових конференціях, у фахових виданнях, що підтверджує їх актуальність та відповідність сучасним науковим вимогам.

Дисертаційна робота К. А. Цирфи складається з трьох розділів, які містять 8 підрозділів.

У Розділі 1 «Правова природа та історія розвитку міжнародного комерційного арбітражу як альтернативного способу вирішення спорів» дисертантом розглянуто правову природу міжнародного комерційного арбітражу як форми альтернативного вирішення спорів, що виникають між учасниками зовнішньоекономічної діяльності. Обґрунтовано, що міжнародний комерційний арбітраж має недержавну правову природу, оскільки його функціонування ґрунтується на арбітражній угоді сторін – акті автономного волевиявлення, що не походить від органів державної влади.

Автором проаналізовано історичну еволюцію міжнародного комерційного арбітражу, що дозволило йому виокремити кілька етапів його становлення, які, у свою чергу, засвідчують поступову інституціоналізацію

арбітражу та його міжнародно-правове закріплення. На сучасному етапі автор відслідковує тенденцію до уніфікації нормативно-правового регулювання порядку розгляду зовнішньоекономічних спорів у межах арбітражного провадження.

Автор аргументує, що міжнародні комерційні арбітражі поділяються на дві основні категорії: арбітражі *ad hoc* і інституційні арбітражі. В межах останньої категорії дисертантом виокремлено арбітражі загальної та спеціалізованої юрисдикції. У контексті розгляду спорів, пов'язаних із торговим мореплавством, автор слушно акцентує увагу на значущості спеціалізованих міжнародних арбітражних установ, зокрема Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України, яка не входить до державної системи органів правосуддя, однак виконує важливу функцію – вирішення спорів між сторонами морських правовідносин на основі принципу добровільності.

У Розділі 2 «Правовий статус та організація діяльності Морської арбітражної комісії при ТПП України» дисертант досліджує особливості правового статусу та компетенції МАК при ТПП України, яка визначається як нормами національного законодавства, так і положеннями міжнародних договорів, учасницею яких є Україна. Автор наголошує на тому, що МАК здійснює альтернативну (паралельну) юрисдикцію стосовно приватноправових спорів, ускладнених іноземним елементом, не конкуруючи з повноваженнями державних судових органів, зокрема господарських судів.

Вдалим слід вважати підхід дисертанта, згідно з яким ключовим чинником у визначенні компетенції міжнародного комерційного арбітражу є арбітражна угода сторін, яка надає легітимності арбітражному провадженню. Позитивного схвалення заслуговує увага дисертанта до спеціальної арбітрабільності – здатності передавати на розгляд арбітражу лише окремі категорії спорів, зокрема у сфері морського комерційного обігу, де провадження здійснюють інституції спеціальної компетенції. МАК при ТПП України належить до таких органів, і її компетенція формується винятково на підставі автономного волевиявлення сторін, що є чинним юридичним фактом. У межах роботи підкреслено, що розгляд спорів у МАК при ТПП України є процесуальною формою альтернативного правосуддя, де основною умовою є добровільність передачі спору на розгляд. Встановлено, що арбітражне провадження в МАК базується на засадах диспозитивності, змагальності та процесуальної рівності сторін.

Розділ 3 «Ухвалення, визнання і виконання рішень Морської арбітражної комісії при ТПП України» присвячений актуальним проблемам арбітражного судочинства, пов'язаним із процесуальними аспектами забезпечення позову,

припиненням провадження та ухваленням арбітражного рішення. В цьому контексті автором виявлено, що сторони мають можливість застосовувати забезпечувальні заходи як через державні суди, так і безпосередньо через арбітраж. Разом із тим, дисертант наголошує, що, зважаючи на недержавний статус арбітражу, МАК не має владних повноважень для забезпечення виконання своїх процесуальних актів: така особливість зумовлена договірною природою арбітражної юрисдикції та диспозитивністю її реалізації.

У межах дисертації констатовано, що в Україні існує розмежування компетенції між господарськими судами та судами загальної юрисдикції щодо визнання та виконання рішень, у тому числі й таких, що ухвалені МАК при ТПП України. Передаючи спір на розгляд арбітражу, сторони, по суті, визнають остаточність його рішення та довіряють його легітимності. Проте автором обґрунтовано необхідність вдосконалення діяльності МАК при ТПП України та надано відповідні рекомендації.

Науковою оригінальністю та значимістю відзначаються також висновки дисертаційного дослідження, згідно з якими подальший розвиток морського арбітражу в Україні повинен здійснюватися шляхом вдосконалення законодавства, посилення державної підтримки інститутів альтернативного правосуддя та поглиблення наукових досліджень, що загалом сприятиме формуванню в Україні повноцінної арбітражної культури, зокрема у вузько спеціалізованих сферах, таких як торгове мореплавство.

Обрана дисертантом структура роботи дозволила здійснити послідовний аналіз правових засад формування та функціонування Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України, розкрити сформульовану тему дисертації, вирішити поставлені завдання і досягти поставленої мети дослідження.

Таким чином, наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації Цирфи Костянтина Анатолійовича, є обґрунтованими та достовірними, що свідчить про високий рівень дослідження та його значний внесок у розвиток юридичної науки.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації Цирфи Костянтина Анатолійовича, відзначаються новизною, яка проявляється в наступних аспектах, адже в дослідженні вперше:

- 1) МАК при ТПП України визначено як саморегульовану, політично та процесуально незалежну інституцію недержавного розгляду спорів, що діє на основі використання норм матеріального права, які сторони обрали як застосовні, або – за відсутності вказівок сторін – відповідно до колізійних

норм на розсуд арбітрів, які володіють необхідними спеціальними знаннями і відповідають високим морально-етичним вимогам, із використанням торговельних звичаїв та звичаїв ділового обігу, вирішуючи такі спори між суб'єктами різних держав на основі принципу автономії волі сторін за умови: визначення погоджувального порядку про органи арбітражу та вибір арбітрів, уповноважених на розгляд спору; обрання застосовного права щодо зобов'язального статуту угоди; добровільності визнання та виконання винесених рішень;

- 2) окреслено межі компетенції МАК при ТПП України, котра відрізняється від загальної компетенції міжнародного комерційного арбітражу, що аналізується в доктрині міжнародного приватного права, чітко відповідаючи сучасним тенденціям розвитку торгового мореплавства;
- 3) визначено напрями перспективної трансформації компетенції МАК при ТПП України з урахуванням об'єктивного посилення ролі міжнародного комерційного арбітражу та зменшення ролі державних судів у вирішенні «морських спорів»;
- 4) запропоновано ефективні правові механізми реалізації компетенції МАК при ТПП України щодо розгляду «морських спорів» на основі практичного залучення до арбітражного провадження окремих забезпечувальних заходів – елементів міжнародної ділової кооперації у сфері торгового мореплавства та міжнародного морського судноплавства.

Таким чином новизна наукових положень, висновків та рекомендацій дисертації Цирфи Костянтина Анатолійовича проявляється у вперше здійсненому комплексному підході до аналізу правових засад формування та функціонування Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України та наданні рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання та договірних конструкцій у цій сфері.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження К. А. Цирфи полягає в тому, що теоретичні та прикладні висновки і рекомендації дисертаційного дослідження можуть бути використані у навчально-методичній роботі під час викладання навчальних дисциплін, для підготовки підручників, навчальних посібників і навчально-методичних матеріалів; у науково-дослідній роботі для подальших наукових досліджень міжнародного комерційного арбітражу й арбітражного процесу; у законотворчій діяльності для вдосконалення окремих норм законодавства України з питань арбітражного судочинства, а також у правозастосовній діяльності для підвищення ефективності застосування альтернативних способів вирішення комерційних спорів.

Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих автором. Результати дослідження пройшли належну апробацію. Основні положення дисертації знайшли своє відображення у 3 публікаціях, які розміщені в наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, а також у 6 тезах виступів на всеукраїнських і міжнародних наукових і науково-практичних конференціях.

У дисертаційному дослідженні не виявлено порушення академічної доброчесності, ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного дослідження.

Текст дисертації містить посилання на використані при проведенню дослідженні наукові результати, ідеї, публікації інших авторів (список використаних джерел сформовано з 263 найменувань).

Дисертаційне дослідження К. А. Цирфи містить посилання на згадані автором у тексті джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; автором дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано повну й достовірну інформацію про результати наукової діяльності, а також використані методики дослідження.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Поряд із низкою позитивних висновків, слід відзначити, що дисертація містить окремі дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення дисертантом під час прилюдного захисту та щодо яких рекомендується врахування зауважень офіційного опонента у разі продовження автором подальших наукових розвідок із тематики дисертації:

1. Під час дослідження автор неодноразово наголошує на особливостях спеціальної арбітрабельності спорів, що можуть передаватися на розгляд окремої категорії арбітражних інституцій. При цьому залишається відкритим питання нормативно-правового забезпечення застосування спеціальної арбітрабельності «морських спорів». Додатково хотілося б почути думку автора щодо того, яким чином на законодавчому рівні нині забезпечується спеціальна арбітрабельність спорів, що передаються на розгляд МАК при ТПП України.

2. Дисертація, фіналізуювши всі переваги передачі «морських спорів» на розгляд МАК при ТПП України, мала би містити більш деталізовані пропозиції щодо вдосконалення вітчизняного законодавства, яке регулює функціонування МАК при ТПП України, та дотичних кодифікованих нормативно-правових актів.

3. Оскільки в роботі проведено аналіз ключових проблем функціонування МАК при ТПП України, доречно було би глибше проаналізувати актуальні правові проблеми, пов'язані з діяльністю зарубіжних морських арбітражних

інституцій в умовах глобалізації та Інтернет-комерції, й провести відповідні аналогії.

Підсумовуючи викладене, необхідно відмітити, що висловлені зауваження та рекомендації стосуються дискусійних питань окремих положень дисертації і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, яке має науково-теоретичне і практичне значення.

Представлена дисертаційна робота засвідчує широту дослідницьких питань, піднятих автором, тому дискусійність її окремих положень, побічне охоплення увагою дослідника тих чи інших питань є цілком об'єктивним наслідком проведеної роботи. Тому автору пропонується в подальшому здійснити творчий пошук відповідей на висловлені зауваження та побажання щодо даної роботи.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Проведений аналіз тексту кваліфікаційної наукової праці дозволив дійти висновку про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на використані джерела, дотримано вимоги законодавства України про авторське право, надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності. У рецензованому рукописі не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

На підставі викладеного вважаємо, що дисертаційне дослідження Цирфи Костянтина Анатолійовича на тему «Правові засади формування та функціонування Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України», що подано на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», за змістом, обсягом, науковою новизною та оформленням відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, та вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40.

Ознайомлення з дисертацією К. А. Цирфи свідчить про доцільність присудження йому спеціалізованою вченою радою наукового ступеня доктора філософії в галузі права, оскільки він набув теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної діяльності, оволодів методологією наукової та педагогічної діяльності, а також здійснив власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення (п. 6 зазначеного Порядку).

На підставі викладеного вважаємо, що здобувач наукового ступеня, Цирфа Костянтин Анатолійович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», а його дисертація заслуговує на позитивну оцінку з боку спеціалізованої вченої ради.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри морського та міжнародного права
Факультету права та економіки
Міжнародного гуманітарного університету

[Signature]
Вікторія КАЧУРІНЕР

Лідерів засвідчено

Начальник відділу
організаційно-документального
забезпечення

[Signature]
Вікторія ГОРБАНЬОВА